

Tarihî Türk Lehçelerinde Avlanmak için Kullanılan Alet İsimleri

Gökberk Onaran | ORCID ID: 0000-0001-5557-8000 | gokberkonaran71@gmail.com

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim,

Mardin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Özet

Dil, kültürün bir göstergesi ve taşıyıcısıdır. Bir milletin kültürünü anlamak ve yorumlamak için o milletin kaleme aldığı eserlere bakılmalıdır. Avcılık, ilk başlarda yaşamsal bir faaliyet olarak ortaya çıkmıştır. Türklerde de avcılık ilk başlarda bu amaçla ortaya çıkmış olmalıdır. Fakat daha sonraları Türklerde avcılık farklı bir hâle bürünmüştür. Avcılık; bir spor olmuş, bir edebiyat türünün doğuşunu sağlamış en sonunda da bir kurum haline gelmiştir. Biz de Türklerde avlanmak için kullanılan alet isimlerini inceledik. Çalışmamızda Türklerin özel olarak kullandıkları av aletlerinin ismini tespit etmeye çalıştık. Bunun için Köktürk Türkçesinden başlayarak eski Uygur Türkçesi, Harezmi Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesine ait doksan adet eseri taradık. *Kamus-ı Türkî* adlı eser için yeni kelimeler bulma yoluna gitmedik sadece önceki dönemlerde bulduğumuz kelimelerin bu eserde kullanılıp kullanılmadığına baktık. Taradığımız eserlerin dizin kısmını inceledik. Dizin kısmında kullanılan av aletlerinin ismini tespit ettik. Tespit ettiğimiz av aletlerinin isimlerinin diğer tarihî Türk lehçelerinde kullanılıp kullanılmadığını inceledik. Taradığımız metinlerde toplam yirmi beş farklı av aleti ismi tespit ettik. Kelimeyi ayrıca Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı etimolojik sözlüğünde inceledik. Kelimelerle ilgili bazı tespitlerimizi ortaya koyduk.

Anahtar Sözcükler: Av Aletleri, Tarihî Türk Lehçeleri, Anlam Bilimi, Köken Bilimi

Atıf Bilgisi

Onaran, Gökberk. (2024). Tarihî Türk Lehçelerinde Avlanmak için Kullanılan Alet İsimleri. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 37-56.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1452915>

Geliş Tarihi	14.03.2024
Kabul Tarihi	27.04.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Names of Tools Used for Hunting in Historical Turkish Dialects

Gökberk Onaran | ORCID ID: 0000-0001-5557-8000 | gokberkonaran71@gmail.com

Mardin Artuklu University, The Institute For Graduate Educational Studies, Department of Turkish Language and Literature, Mardin, Türkiye

ROR ID: ror.org/0396cd675

Abstract

Language is an indicator and bearer of culture. In order to understand and interpret the culture of a nation, the works written by that nation should be looked at. Hunting initially emerged as a vital activity. Hunting must have first emerged among the Turks for this purpose. But later on, hunting took on a different form among the Turks. Hunting; It became a sport, gave birth to a genre of literature, and eventually became an institution. We also examined the names of the tools used by Turks for hunting. In our study, we tried to identify the names of the hunting tools used specifically by the Turks. For this purpose, we examined ninety works belonging to Old Uyghur Turkish, Khwarezmian Turkish, Kipchak Turkish, Chagatai Turkish, Old Anatolian Turkish and Ottoman Turkish, starting from Köktürk Turkish. We did not try to find new words for the work called *Kamus-ı Türkî*, we just checked whether the words we found in previous periods were used in this work. We examined the index section of the works we examined. We identified the names of the hunting tools used in the index section. We examined whether the names of the hunting tools we identified were used in other historical Turkish dialects. We identified a total of twenty-five different hunting tool names in the texts we examined. We also examined the word in Clauson's etymological dictionary called *Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. We put forward some of our findings about words.

Keywords: Hunting Tools, Historical Turkish Dialects, Semantics, Etymology

Citation

Onaran, Gökberk. (2024). Names of Tools Used for Hunting in Historical Turkish Dialects. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 37-56.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1452915>

Date of Submission	14.03.2024
Date of Acceptance	27.04.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filolobjbengu@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

GİRİŞ

Türk dili ve edebiyatı zengin bir birikime sahiptir. Türkçe bilinen en eski yazılı metin olan Çoyren (7.yy) yazıtından bugüne kadar Türk diliyle binlerce eser kaleme alınmıştır. Şüphesiz ki dil, kültürün en önemli göstergesi ve taşıyıcısıdır.

Av, avlanma ya da avcılık kültürün önemli bir unsurudur. Caferoğlu'na (1972) göre avcılık, Türklerin en eski geleneklerinden biridir. Avcılık, ekonomik bir geçim kaynağı olarak daha çok balık, ayı ve onun gibi kaba hayvanların avlanmasıyla ilgilidir. Fakat Türklerde kuş avları gibi çeşitli avcılık faaliyetleri ile avcılık bir örf halini almıştır. Avcılık Orta Asya Türklüğünde, millî devlet sporu olmuş, millî gelenek hâline gelmiş, Selçuklularda “Şikarname” adında bir tür oluşturmuş ve Osmanlılarda bir devlet kurumu haline gelmiştir.

Avcılığın temel aracı av aletleridir. Biz de bu çalışmamızda Türklerin kadim geleneği olan avcılıkla ilgili av aletlerini tespit ederek Türklerin avcılıkla olan ilişkisini somutlaştırmaya çalıştık. Bunun için Köktürkçeden Osmanlı Türkçesine kadar doksan adet yazılı metnin dizin kısımlarını inceledik. Osmanlı Türkçesi dönemi hariç her dönemde eserlerin dizin kısımlarını inceleyerek av aletlerini tespit ettik ve diğer dönemlerde bu aletlerin tanıklanıp tanıklanmadığını kontrol ettik. Osmanlı Türkçesi için önceki dönemlerde bulduğumuz kelimelerin bu dönemde olup olmadığına baktık, yeni alet isimlerini inceledik.

1. Balık Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- ağ “ağ” (Arat, 1979: 8)

Köktü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB ağ “ağ” (Arat, 1979: 8), KT-; **Harezmi** KE ağ “ağ, tuzak; örümcek ağı” (Ata, 1997: 8), ME-, MM ağ “ağ” (Argunşah & Toparlı, 2014: 197), NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ ağ “ağ, tor” (Demirci & Karşı, 2014: 23), İML ağ “kafes şeklinde seyrek örgü” (Taymas, 1988: 7); **Kıpçak** CCI ağ “iplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü, ağ” (Argunşah & Güner, 2022: 424), CCII-; **Mem.Kıpçak** BM ağ “ağ” (Al-Türk, 2012: 87), BV-, DM-, GT ağ “ağ” (Karamanlıoğlu, 2019: 197), HUL-, İM-, KFT-, Kİ ağ “balık ağ” (Caferoğlu, 1931: 1), KK-, MG-, MS-, TAM ağ “balık ağı” (Toparlı, Çögenli & Yanık: 2000: 85), TZ ağ “ağ” (Atalay, 1945: 136); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER ağ “balık ağı” (Rahimi, 2021: 277), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK ağ “ağ, tuzak” (Eraslan, 1999: 393), SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ ağ “ağ (tuzak)” (Özmen, 2001: 481), DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR āğ “tuzak” (Korkmaz, 2017: 382), RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM ağ “kafes şeklinde seyrek örgü, şebîke” (Sami, 2019: 31), TS-.

Ağ, taradığımız metinlerde ilk olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Karahanlı Türkçesinden itibaren her dönemde varlığını sürdürmüş ve hemen hemen aynı anlamlarda kullanılmıştır. Kelime yüzyıllar boyunca herhangi bir fonetik değişmeye uğramamıştır. Clauson, bu kelimenin özellikle balık ağı anlamında kullanıldığını söyler. (Clauson, 1972: 75a). Kelime Memlük Kıpçakçası ve Çağatay Türkçesinde balık ağı anlamında kullanılsa da diğer dönemlerde genel olarak “ağ” anlamıyla kullanılmıştır.

- **ırñak** “çengel (fil yetiştiricisinin kullandığı kanca da)” (Wilkins, 2021: 291)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *ırñak* “çengel (fil yetiştiricisinin kullandığı kanca da)” (Wilkins, 2021: 291); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *ırğaq* “iri çengel, olta iğnesi; donmuş olan buz buzu buzluğa çekip getirmek için kullanılan kanca” (Atalay, 2021: 218); “balık avlamak için kullanılan olta; sudan buz buzu çekip buzluğa koymakta kullanılan çengel” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 657); “balık avlamak için kullanılan ucu eğri demir, olta; sudan buz buzu çekip buzluğa getirmek için kullanılan kanca” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 194), KB-, KT-; **Harezmi** KE *ırğaq* “kanca” (Ata, 1997: 256), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM *ırğaq* “ağ” (Al-Türk, 2012: 88), BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ *ırğaq* “çengel ve emsali” (Caferoğlu, 1931: 42), KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

ırñak, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde kanca ya da fil yetiştiricisinin kullandığı kanca manasında kullanılsa da sonraki dönemlerde semantik ve fonetik değişimlere uğramıştır. Karahanlı Türkçesinde balık avlama aracı olarak anlamı daralmış sonraki dönemlerde genel anlamda kanca, ağ ya da çengel anlamında kullanılmıştır. Kelimeyi daha sonra; Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde tanımlayamıyoruz. Clauson kelimenin genel olarak kanca anlamında kullanıldığını söylemiştir (Clauson, 1972: 216a).

- **ilim** “balık ağı” (Argunşah & Güner, 2022: 605)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CCI-, CCII *ilim* “balık ağı” (Argunşah & Güner, 2022: 605) **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

İlim, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Kıpçak Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **izdeñ** “balık avlanan bir çeşit ağ” (Atalay, 2021: 241; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 672; Kaçalın & Ölmez, 2019: 206)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *izdeñ* “balık avlanan bir çeşit ağ” (Atalay, 2021: 241; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 672; Kaçalın & Ölmez, 2019: 206), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-

MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

İzdeñ, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Clauson sözcüğün balık yakalamak için kullanılan bir ağ türü anlamına geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 281a).

- **karmak** “olta” (Taymas, 1998: 38)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML *karmak* “olta” (Taymas, 1998: 38); **Kıpçak** CCI-, CCII *karmak* “olta” (Argunşah & Güner, 2022: 610) **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ *karmak* “olta iğnesi, örgü tığı” (Atalay, 1945, 186); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Karmak, taradığımız metinlerde Altınordu ve Kıpçak Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Her iki sahada da olta anlamında kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **kecek** “olta, çengel, kanca” (Rahimi, 2021: 282)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER- *kecek* “olta, çengel, kanca” (Rahimi, 2021: 282), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kecek, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **kersi** “balık oltası” (Rahimi, 2018: 1513)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *kersi* “balık oltası” (Rahimi, 2018: 1513), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kersi, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **sancğı** “balık avlamaya yarayan mızrak” (Rahimi, 2018: 1582)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sancğı* “balık avlamaya yarayan mızrak” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, YUN-, TS-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Sancğı, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **sıpqun** “zıpkın” (Caferoğlu, 1931: 91)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ *sıpqun* “zıpkın” (Caferoğlu, 1931: 91), KK-, MG *sıpqın* “zıpkın” (Uğurlu, 1987: 278); *sıpqun* “zıpkın” (Uğurlu, 1987: 278), MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sıpqun* “balık avlamaya yarayan ucu çatallı mızrak, zıpkın” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *sıpqın* (*sıpgın*, *sıpkun*) “zıpkın, küçük süngü, harbe” (TS, V: 3456), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *sıpqın* “saplayarak büyük balıkları vurdukları harbe gibi bir alet ki bu lügatten muharref olarak “zıpkın” denmekle maruftur” (Sami, 2019: 1043), TS *sıpqın* (*sıpgın*, *sıpkun*) “zıpkın, küçük süngü, harbe” (TS, V: 3456).

Sıpqun, taradığımız metinlerde ilk olarak Kıpçak Türkçesinin Memlük sahasında karşımıza çıkmaktadır. Kelime daha sonra Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklanmıştır. Kelime genel olarak balık avlama aracı anlamında kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **şebeke** “av, balık ağı” (Karasoy, 1998: 620)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB *şebeke* “av, balık ağı” (Karasoy, 1998: 620), ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *şebeke* “ağ, balık ağı; kafes” (Sami, 2019: 1131) TS-.

Şebeke, taradığımız metinlerde ilk olarak Harezmi Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra kelimeyi Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **tor** “balık tutma sepeti” (Wilkens, 2021: 733)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *tor* “balık tutma sepeti” (Wilkens, 2021: 733); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *tor* “tuzak, ağ” (Atalay, 2021, 641); *tor* “ağ, kuş ve balık avlanan tuzak ve ağ” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, 893), *tor* “tuzak, fak; kuş ve balık avlanan ağ” (Kaçalın & Ölmez, 2019, 484), KB *tor* “ağ, tuzak” (Eker, 2015: 1003), KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *tor* “ağ” (Clauson, 1972: 528b), İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ *tor* “tuzak, balık ağı” (Öztürk, 2022: 316), FER-, FET *tor* tor, ağ, tuzak, balık ağı, tül” (Rahimi, 2018: 1646), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *tor* “ağ şebeke, tuzak” (TS, V, 3828), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *tor* “ağ, örgü” (Sami, 2019: 1253), TS *tor* “ağ şebeke, tuzak” (TS, V: 3828);

Tor, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra kelimeyi; Karahanlı, Harezmi Türkçesinin Altın Ordu sahasında, Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Kelime fonetik bir değişmeye uğramazken semantik olarak da anlamı hemen hemen her dönemde aynı kalmıştır. Clauson, kelimenin kuş ya da balık yakalamak için bir tür ağ olarak kullanıldığını söylemiştir (Clauson, 1972: 528b).

- **toran** “ağ” (Wilkens, 2021: 733)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *toran* “ağ” (Wilkens, 2021: 733); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ *toran* “bağ, tuzak” (Öztürk, 2022: 316), FER *toran* “balık ağı” (Rahimi, 2021: 288), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-

Toran, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Çağatay Türkçesinde tora şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

2. Avı Tuzağa Düşürmek İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **aran** “avı tuzağa düşürmek için yolu üzerine kurulan şişler ve kazıklar” (Rahimi, 2018: 1369)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *aran* “avı tuzağa düşürmek için yolu üzerine kurulan şişler ve kazıklar” (Rahimi, 2018: 1369), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-,

NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Aran, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha önce Karahanlı Türkçesinde tespit etsek de bu dönemde bir av aleti olarak değil “ahır” manasında kullanılmıştır. (Kaçalın & Ölmez, 2019: 75). Clauson da kelimeyi Karahanlı Türkçesinde ahır, Çağatay Türkçesinde avlanmak için kullanılan bir nesne olarak tespit etmiştir (Clauson, 1972: 232b).

- **dām** “tuzak” (Karamanlıoğlu, 2019: 241)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYWIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT *dām* “tuzak” (Karamanlıoğlu, 2019: 241), HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB *dām* “tuzak, ağ” (Yücel, 1995: 352), BAY *dām* “tuzak” (Yıldırım, 2010: 237), BED *dām* “tuzak, ağ” (Türkay, 1998: 683), ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE *dām* “tuzak” (Seyhan, 2016: 137), LUT *dām* “tuzak” (Karaağaç, 1997: 411), MAH *dām* “tuzak, ağ” (Ölmez, 1993: 422), MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK *dām* “tuzak” (Eraslan, 1999: 433), SM-, ŞEY *dām* “tuzak” (Uçar, 2019: 210), ŞİB *dām* “tuzak” (Karasoy, 1998: 408), ŞT-, TEH *dām* “tuzak, ağ” (Türk, 2018: 172), VAK-, YUS *dām* “tuzak” (Köktekin, 2007: 372), ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ *dām* “tuzak, ağ” (Özmen, 2001: 570), DK *dām* “tuzak” (Özçelik, 2016: 827), HAR-, KEM-, KEN *dām* “tuzak” (Yavuz, 1991, 214), MAR *dām* “tuzak, ağ” (Korkmaz, 2017, 441), RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *dām* “tuzak; ağ; birini iğfal için kurulmuş hile bu hud’a” (Sami, 2019: 233), TS-.

Dām, taradığımız metinlerde ilk olarak Kıpçak Türkçesinin Memlük sahasında karşımıza çıkmaktadır. O dönemle birlikte Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde de hiçbir fonetik ve semantik değişime uğramadan kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **fak** “kapan, tuzak” (TS, III: 1601)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYWIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM fak “tuzak, kapan” (Sami, 2019: 333), TS *fak* “kapan, tuzak” (TS, III: 1601).

Fak, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Osmanlı Türkçesi döneminde karşımıza çıkmaktadır. Doğu Türkçesinde bu kelimeye rastlamıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **mundu/mandu** “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar” (Rahimi, 2018: 1550)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *mundu/mandu* “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar” (Rahimi, 2018: 1550), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Mandu, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **tuzak** “tuzak” (Elmalı, 2009: 441)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS *tuzak* “tuzak” (Elmalı, 2009: 441), HUA-, IRK *tuzak* “tuzak” (Tekin, 2019: 63), İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *tuzak* “tuzak, ilmik” (Wilkins, 2021: 768); **Karahanlı** AH *tuzak* “tuzak” (Arat, 1992: LXV), DH-, DLT *tuzak* “tuzak” (Atalay, 2021: 665); “tuzak; avda kullanılan ağ” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 907); “tuzak, av için kullanılan fak ve ağ” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 201), KB *tuzak* “tuzak” (Arat, 1979: 476), KT-; **Harezmi** KE *tuzak* “tuzak” (Ata, 1997: 657), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *tuzak* “tuzak” (Demirci & Karslı, 2014: 582), İML *tuzak* “duzak” (Taymas, 1998: 77); **Kıpçak** CCI-, CCII *tuzak* “tuzak” (Argunşah & Güner, 2022: 691) **Mem.Kıpçak** BM *tuzak* “tuzak, ağ” (Al-Türk, 2012, 177), BV-, DM *tuzak* “tuzak” (Toparlı, 2018: 116), GT *tuzak* “tuzak” (Karamanlioğlu, 2019: 381), HUL-, İM-, KFT-, Kİ *tuzak* “bugünkü manasında” (Caferoğlu, 1931: 109), KK-, MG-, MS-, TAM *tuzak* “tuzak” (Toparlı, Çögenli & Yanık, 2000: 148), TZ *tuzak* “tuzak” (Atalay, 1945, 266); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER *duzağ* “tuzak, ağ; kuş kapanı” (Rahimi, 2021: 280), FET *duzak* “tuzak, ağ” (Rahimi, 2018: 1440); *tuzak* “tuzak, ağ” (Rahimi, 2018: 1654), GED-, HE-, LUT *tuzak* “tuzak” (Karaağaç, 1997: 680), MAH-, MES-, MİF *tuzak* “tuzak” (Seyhan, 2012, 649), MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS *tuzak* “tuzak” (Sarıca, 2014: 101), SEK-, SM-, ŞEY *tuzak* “kuşları, vahşi ve yabani hayvanları yakalamak üzere hazırlanan düzen, tuzak” (Uçar, 2019: 846), ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS *duzağ* “tuzak” (Köktekin, 2007: 375), ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN *tuzak* “tuzak, dam” (Yavuz, 1991: 458), MAR *duzak* “tuzak” (Korkmaz, 2017, 461), RN *duzak* “tuzak” (Kuybu, 2015: 402), TS-, YUN *duzak* “tuzak” (Kuybu, 2015: 277), YZ-; **Osm.** ŞEM *tuzak (duzak)* “Kuş ve yabanî hayvan tutma- ya mahsus alet ki hayvan bunun bir yeri-ne mevzu yeme aldanıp tutulur, fah, dam; Pusu, kemîn; Hile, hud'a, vâsita-i iğfâl, dâm-ı tezvîr (Sami, 2019: 1264), TS *balık duzağı* “balık ağı, olta” (TS, I: 390).

Tuzak, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Türk dilinin her tarihî döneminde tanıklanmıştır. Kelimenin ilk fonemi Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde bazı eserlerde ötümlüleşerek duzak biçimini almıştır. Clauson da kelimenin kapan, tuzak manalarına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 573b).

3. Avı Vurmak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **çatal** “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *çatal* “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS *çatal* “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834).

Çatal, taradığımız metinlerde ilk olarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde av aleti olarak kullanıldığını tanıklıyoruz. Doğu Türkçesinde bu kelimeye rastlamıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **keymur/keybür** “avlamaya yarar büyük temren” (Rahimi, 2021: 283)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER- *keymur/keybür* “avlamaya yarar büyük temren” (Rahimi, 2021: 283), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Keymur/Keybür, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **meçik (meçük)** “av aleti olarak kullanılan ucu topuzlu değnek” (TS, IV: 2800)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ- *meçik* “topuz” (Toparlı, Vural & Karaatlı, 2019: 179), KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS- *meçik (meçük)* “av aleti olarak kullanılan ucu topuzlu değnek” (TS, IV: 2800).

Meçik, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Osmanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime Doğu Türkçesinde tanıklanmamıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **salñu** “çakıl taşı atılan sapan” (Atalay, 2021: 486; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 802; Kaçalın & Ölmez, 2019: 387)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *salñu* “çakıl taşı atılan sapan” (Atalay, 2021: 486; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 802; Kaçalın & Ölmez, 2019: 387), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Salñu, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Clauson, kelimenin salıngu şeklinde olabileceğini ve kelimenin salınmak fiilinden geldiğini söyler. (Clauson, 1972, 827b).

- **sapқан** “sapan, uzun ve ince mızrak” (Ata, 1997: 537)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE *sapқан* “sapan, uzun ve ince mızrak” (Ata, 1997: 537), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *sapan* “sapan” (Demirci & Karşlı, 2014: 479), İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sapan* “sapan, taş atma aracı” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK *sapan* “iki ucu ip, ortası meşin veya örme olan taş atma aracı” (Özçelik, 2016: 930), HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *sapan* “taş atmaya mahsus ipli torba ki vaktiyle eslihadan ma’dud idi, kılā’a, felāhen; bir ağır yükü tartmak veya çekmek üzere takılan kısa ve kalınca ip” (Sami, 2019: 1042), TS-.

Sapқан, taradığımız metinlerde ilk olarak Harezmi Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Burada diğer dönemlerden farklı olarak kelimenin mızrak anlamında da kullanıldığını görüyoruz. Kelimeyi, daha sonra Harezmi-Altınordu sahasında, Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Bu dönemlerde sapan kelimesi taş atma aracı olarak kullanılmış ve son hecedeki қ fonemi düşerek sapan halini almıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

4. Kuş Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **tüwek** “patlangıç” (Çiğilce) (Atalay, 2021: 679); “sögüt veya taze bir ağacın kabuğu boru gibi çıkarılarak veya doğrudan doğruya borudan yapılan, içine kurusıkı konan ve serçe vurmakta kullanılan bir silah” (Çiğil lehçesinde) (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 913); “körpe söğüt ağacı kabuğu boru gibi soyulur, içine küçük taş konarak küçük kuş vurulur” (Çiğil lehçesinde) (Kaçalın & Ölmez, 2019: 513)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *tüwek* “patlangıç” (Çiğilce) (Atalay, 2021: 679);

“söğüt veya taze bir ağacın kabuğu boru gibi çıkarılarak veya doğrudan doğruya borudan yapılan, içine kurusıkı konan ve serçe vurmakta kullanılan bir silah” (Çiğil lehçesinde) (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 913); “körpe söğüt ağacı kabuğu boru gibi soyulur, içine küçük taş konarak küçük kuş vurulur” (Çiğil lehçesinde) (Kaçalın & Ölmez, 2019: 513), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanımlanmaktadır. Clauson, sözcüğün bir tür üfleme borusu anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 439a).

- **yapğak** “kuş avlanan bir çeşit tuzak” (Atalay, 2021: 744; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 950; Kaçalın & Ölmez, 2019: 557)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *yapğak* “kuş avlanan bir çeşit tuzak” (Atalay, 2021: 744; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 950; Kaçalın & Ölmez, 2019: 557), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanımlanmaktadır. Clauson, kelimenin bir çeşit tuzak ya da ağ anlamına geldiğini söylemektedir. (Clauson, 1972: 874b).

5. Tavşan Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **üçlüç** “başları bir demirle birleştirilerek üç çubukla yapılan tavşan tuzağı” (Atalay, 2021: 707); **üçleç** “başları demirle birleştirilen üç ve tavşan vurmaya kullanılan bir alet” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 929); “tavşan avlamak için kullanılan yeleksiz ok, başları bir demir parçası ile birleştirilen üç kamış ile yapılır” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 531)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *üçlüç* “başları bir demirle birleştirilerek üç çubukla yapılan tavşan tuzağı” (Atalay, 2021: 707); *üçleç* “başları demirle birleştirilen üç ve tavşan vurmaya kullanılan bir alet” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 929); “tavşan avlamak için kullanılan yeleksiz ok, başları bir demir parçası ile birleştirilen üç kamış ile yapılır” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 531), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanımlanmaktadır. Clauson, sözcüğün tavşan vurmak için kullanılan tüysüz bir ok anlamına geldiğini söyler.(Clauson, 1972, 26a).

SONUÇ

Taradığımız doksan adet eserde toplamda yirmi beş av aleti tespit ettik. *ağ, ırñak, izdeñ, karmak, kecek, kersi, sancğı, sıpqun, şebeke, tor ve toran* balık avlamak için *aran, dām, fak, mundu ve tuzak* avı tuzağa düşürmek için *çatal, keymur, meçik, salñu ve sapқан* avı vurmak için *tüwek ve yapğak* kuş avlamak için *üçlüç* ise tavşan avlamak için kullanılan aletlerdir. Av aletlerine baktığımızda Türklerin özellikle balık avlamak için çeşitli ve özel aletler hazırladığı görülmektedir.

Bazı av aletlerini Türk dilinin sadece bir tarihî döneminde tanıklayabildik. *Kecek, kersi, sancğı, aran, mandu ve keymür* sadece Çağatay Türkçesinde; *izdeñ, salñu, tüwek, yapğak ve üçlüç* sadece Karahanlı Türkçesinde; *fak* sadece Osmanlı Türkçesinde tanıklanmıştır.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

-: Bu eserde kelime bulunamamıştır.

AB: Aç Bars

ADF: Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi

AH: Atebetü'l-Hakayık

Altın Ordu: Harezmi Altın Ordu Türkçesi

AOY: Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler

AYIII: Altun Yaruk Sudur III. Kitap

AYIV: Altun Yaruk Sudur IV. Kitap

AYV: Altun Yaruk Sudur V. Kitap

AYVI: Altun Yaruk Sudur VI. Kitap

AYVII: Altun Yaruk Sudur VII. Kitap

AYVIII: Altun Yaruk Sudur VIII. Kitap

AYX: Altun Yaruk Sudur X. Kitap

BAB: Babür Divanı

BAY: Baykara Divanı

BED: Bedayiu'l-Vasat

BH: Bahru'l-Hakayık

BK: Bilge Kağan Yazıtı

BM: Kitâbu Bulgatu'l-Muştâk Fî Lugati't-Türk We'l Kırçâk

BV: Baytaratü'l-Vâzih

CC: Codex Cumanicus

Çağatay: Çağatay Türkçesi

- ÇH:** Çihil Hadis
ÇAR: Çarhname
DAİ: Ahmed-i Dai Divanı
DAS: Dasakarmapathaavadanamala
DEH: Dehname
DH: Divan-ı Hikmet
DK: Dede Korkut
DLT: Divanü Lûgat-it Türk
DM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fî'l-Lûgati't-Türkiyye
Eat.: Eski Anadolu Türkçesi
EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish
FAZ: Fazlullah Han Lugati
FER: Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü
FET: Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü
GED: Gedayî Divanı
GT: Gülistan Tercümesi
HAR: Harname
Harezm: Harezm Türkçesi
HE: Hayretü'l-Ebrar
HŞ: Husrav u Şirin
HUA: Huastuanift
HUL: Hulasa
IRK: Irk Bitig
İKP: Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalı
İM: İrşâdü'l-Mülük Ve's-Selâtin
İML: İbn-i Mühenna Lugati
İTİ: Üç İtigsizler
Karahanlı: Karahanlı Türkçesi
KB: Kutadgu Bilig
KE: Kısâsü'l Enbiyâ
KEM: Kitabu Evsafı Mesacidi'ş-Şerife
KEN: Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l-Ulema
KFT: Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi Lisâni't-Türkî
Kıpçak: Kıpçak Türkçesi (Kuman Sahası)

- Kİ:** Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrak
KK: El-Kavânîü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
KökTü.: Köktürk Türkçesi
KÖR: Körüm Bitig
KT: Karahanlı Türkçesindeki İlk Kuran Tercümesi
KUA: Kuanşi İm Pusar
KÜL: Kül Tegin Yazıtı
LUT: Lutfi Divanı
MAH: Mahbubu'l-Kulub
MAR: Marzuban-name Tercümesi
MAY: Maytrısmit
ME: Mukaddimetü'l Edeb
Mem.Kıpçak: Kıpçak Türkçesi (Memlük Sahası)
MES: Mahzenü'l-Esrar
MG: Münyetü'l- Guzât
MİF: Miftahu'l Adl
MM: Mu'înü'l-mürîd
MİN: Mecalisü'n-Nefais
MS: Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leys es-Semerkandi
MÜB: Mübeyyen Der Fıkh
MÜN: Münacat
NC: Nazmü'l-Cevahir
NF: Nehcû'l Feradis
NİS: Nisâb-ı Türkî
Osm.: Osmanlı Türkçesi
RN: Risâletü'n-Nushiyye
SEK: Mevlana Sekkaki Divanı
SM: Kitab-ı Siracü'l-Müslimin
ŞEM: Kamus-ı Türkî
ŞEY: Şeyh-Zâde Atâyi Divanı
ŞİB: Şiban Han Divanı
ŞT: Şecere-i Terakime
TAM: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
TEH: Tarih-i Enbiya ve Hükema

TS: Tarama Sözlüğü
TUN: Tunyukuk Yazıtı
TZ: EtTuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye
UY: Uygur Yazıtları
Uyg.: Eski Uygur Türkçesi
VAK: Vakfiyye
WIL: Eski Uygurcanın El Sözlüğü
YUN: Yunus Emre Divanı
YUS: Yusuf Emirî Divanı
YZ: Yusuf u Zeliha
ZT: Zebân-ı Türkî (Kelürname)

KAYNAKÇA

- Ağar, M. E. (1986). *Baytaratü'l-Vâzih*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ağar, M. E. (1989). *Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi Lisâni't-Türkî*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ahmet, Z. (2009). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Öyküsü (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Al-Turk, Gulhan Abedalazız Moh'd Jalal. (2012). *Kitâbu Bulgatu'l-Muštâk Fî Lugati't-Türk We'l Kifçâk Üzerine Dil İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arat, R. R. (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III İndeks*. haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2022). *Codex Cumanicus*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, M ve Toparlı, R. (2014). *Mu'inü'l-mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kısâsü'l Enbiyâ II Dizin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcû'l-Feradis III Dizin-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2019). *Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1945). *EtTuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Atalay, B. (2021). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it Türk Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2009). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, E. (2021). *Uygur Yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Battal, A. (1988). *İbni-Mühenna Lugati*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrak*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Caferoğlu, A. (1972). *Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi*. VII. Türk Tarih Kongresi, 169-175, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk Yedinci Kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Çetin, E. (2020). *Altun Yaruk VIII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Delice, İ. (2003). *Hulasa Okçuluk ve Atçılık*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demirci, Ü. ve Özgür, Karşlı, S. (2014). *Kutb'un Husrav u Şirin'i Dizin*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eker, Ö. (2015). *Kutadgu Bilig Dizini (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Elmalı, M. (2019). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Elmalı, M. (2009). *Dasakarmapathaavadanamala Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eraslan, E. (1983). *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eraslan, E. (1999). *Mevlana Sekkaki Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Divanı Lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Goca, A. A. (2000). *Haydar Tilbe'nin Mahzenü'l Esrar Mesnevisi (Önsöz, Giriş, Metin ve Tercüme, Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gulcalı, Z. (2015). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hamilton, J.R (2020). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası*. (Çev. Korkut, Ece ve Birkan, İsmet). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, M.S ve Ölmez, M. (2019). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

- Karaağaç, G. (1997). *Lutfî Divan Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A.F. (2019). *Gülîstan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kara, F. (2011). *Zebân-ı Türkî (Kelîr-nâme) İnceleme-Metin-Dizin*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Divanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017). *Marzuban-name Tercümesi (Setur-ı Şahi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktekin, K. (2007). *Yusuf Emirî Divanı*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Köktekin, K. (2013). *Yusuf Emirî Dehnâme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuybu, E. (2015). *Yunus Emre Divanı'nın Bursa Nüshası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Mansuroğlu, M. (1956). *Çarhname*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mazıoğlu, H. (1974). *Kitabu Evsafı Mesacidi's-Şerife*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, Kargı, Z. (1993). *Mahbubu'l-Kulub (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölmez, Kargı, Z. (2020). *Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soy Kütüğü)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (=5.Bölüm)*. Ankara: Türk Dilleri Araştırma Dizisi: 1.
- Özbay, B. (2019). *Huastuanıft Manihaist Uygurların Tövbe Duası*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, C. (2014). *Eski Uygurca Kuanşı İm Pular İncelemesi Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin II. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dai Divanı (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özönder, Barutçu, F.S. (1998). *Üç İtigsizler Giriş - Metin - Tercüme - Notlar - İndeks XXX Levha*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, S. (2022). *Fazlullah Han Lugati*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Özyetgin, A. M. (1996). *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslûp İncelemesi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Rahimi, F. (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Rahimi, F. (2021). *Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıca, B. (2014). *Çağatayca-Farsça Manzûm Bir Lügat Nisâb-ı Türkî*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Seyhan, Oral, T. (2004). *Mübeyyen Der Fıkh*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Seyhan, Oral, T. (2016). *Hayretü'l-Ebrar (Alfabetik Sözlük-Dizin) Cilt 2*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şemseddin, S (2019). *Kamus-ı Türkî*. (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şen, S. (2017). *Körüm Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Seyhan, T. (2012). *Miftahu'l Adl*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tekin, Ş. (1976). *Maytrısımit*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, R. (1994). *Tunyukuk Yazıtı*. Ankara: Simurg.
- Tekin, R. (2019). *İrk Bitig Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, R. (2020). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1971). *Şeyhi'nin Harnamesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk IV. Tegzinç*. Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (2018). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fî'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (1987). *Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leys es-Semerikandi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (2017). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R, Çöğenli, M. S, Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R, Çöğenli, M. S, Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkay, K. (1988). *Ali Şir Nevayi Bedayiu'l-Vasat (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk, V. (1990). *Mecalisü'n-Nefais Metin-İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Türk, V. (2009). *Bahrü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, V. (2015). *Vakfiyye (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Türk, V. (2017). *Münacat, Çihil Hadis, Nazmü'l-Cevahir, Kitabı-ı Siracü'l-Müslimin (Metin-Aktarma-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Türk, V. (2018). *Tarih-i Enbiya ve Hükema (Metin-Aktarma-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Erdem, Uçar, F. M. (2019). *Şeyh-Zâde Atâyî Dîvanı (Bağlamalı Dizin-İşlevsel Sözlük) Cilt 2*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Erdem, Uçar, F. M. (2022). *Gedayî Divan (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, E. (2009). *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Trankripsiyonu Açıklamalar ve Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uğurlu, M. (1987). *Münyetü'l-Guzât*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch - Deutsch – Türkisch Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca – Almanca – Türkçe*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.
- Yavuz, K. (1991). *Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l-Ulema (İnceleme-Metin-İndeks)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yıldız, O. (2008). *Şeyyâd Hamza Yusuf u Zeliha (Destan-ı) Yusuf*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, T. (2010). *Hüseyn Baykara Divanı İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. İstanbul: Hat Yayınevi.
- Yücel, B. (1995). *Babür Divanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yüce, N. (1988). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.